

תפיסת הלחימה הצבאית בטרור:

בין מגע ישיר ללחימה מנגד

גבי סיבוני

תהליכי בניין הכוח בצה"ל הם תהליכים ארוכי טווח הנגזרים ממערך של צרכים מבצעיים והם נועדים לענות על אתגרי העתיד. ההתפתחות הטכנולוגית ביכולת הפגיעה המדויקת מרחוק גרמה לצה"ל לפתח מגוון יכולות ואף להפעילן בשנים האחרונות במלחמה בגורמי הטרור הפלסטיני באזורי יהודה, שומרון ורצועת עזה. יותר ויותר נשמעים הקולות הטוענים שגישת לחימה זו, המכונה לחימה מנגד, צריכה להיות הגישה המובילה בלחימה הצבאית בטרור, ומחזקים את המגמה התומכת בפיתוח יכולות של לחימה מנגד בהנחה שבעתיד יהיה אפשר להטיל את עיקר נטל הלחימה על כוחות האוויר, והכוח היבשתי יהיה גורם מסייע בלבד. התחזקותה של מגמה זו עשויה להשפיע באופן ניכר על כיווני בניין הכוח של צה"ל בעתיד.

עם גורמים אלה. הניתוח להלן כולל שלושה פרקי משנה: (1) ההישג הנדרש בלחימה, הן בממד האסטרטגי והן בממד המבצעי-הטקטי; (2) בחינת שתי החלופות המבצעיות; (3) המענה המבצעי המוצע. ניתוח שתי החלופות הוביל את אוגדת איו"ש לממש בשנים 2003 – 2005 תפיסת לחימה המבוססת על חתירה למגע ישיר, רציף ומתמשך עם גורמי טרור בכל מרחב המבצעים.

ההישג הנדרש

בשלב ראשון ראוי לבחון את חלופות ההישגים האסטרטגיים האפשריים בעימות הנוכחי. משך השנים נבחנו חלופות שונות לאסטרטגיה הצבאית של צה"ל: **אסטרטגיה של התשה** – אסטרטגיה המבקשת להתיש את הצד הפלסטיני לצורך השגה של מטרות בטווח הבינוני.² לדוגמה: השימוש במונח

מהאוויר, ולכן במלחמה בטרור אי-אפשר לנצח מהאוויר.

לנוכח המגמה שהוזכרה בפתיח ראוי לבחון את האפקטיביות הכוללת של גישת הלחימה מנגד לעומת הגישה "המסורתית" של לחימת המגע הישיר. כדי למקד את הדיון יש להניח בצד את הדיון במושג ההכרעה או הניצחון בהקשר של הלחימה בטרור ולבחון בחינה כוללת את האפקטיביות של גישת הלחימה ולראות באיזו מידה תפיסת הלחימה מנגד משרתת את הצרכים הכוללים במלחמה בטרור.

מאמר זה מנתח את שתי תפיסות הלחימה האלה: (א) לחימה מנגד – לחימה המבוצעת על ידי פגיעה בגורמי טרור תוך הפעלה מסיבית של אמצעים טכנולוגיים מרחוק; (ב) לחימת מגע ישיר – לחימה המפעילה כוחות קרקע לפגיעה בגורמי טרור תוך חתירה למגע ישיר ובלתי אמצעי

מאמר שפרסם דוד עברי¹ הוא מנתח את היכולת האווירית להכריע בעימות מוגבל כמו גם בלחימה בטרור. טיעונו העיקריים נוגעים להיבטים הטכנולוגיים והטכניים של הלחימה: מערכות שליטה ובקרה, יכולות פגיעה, מהירות תגובה, רציפות שהיה וכדומה. הוא מסכם את החלק הזה של המאמר בטענה ש"הניצחון בעימות המוגבל מחייב גם השגת היעדים המדיניים אסטרטגיים ולא רק השמדת מטרות [...] את שלב התהליכים האזרחיים אין לכוח האווירי יכולת מעשית לממש ולשם כך נחוצים כוחות יבשה". עוד מציין האלוף עברי, שמגבלת הלחימה האווירית בטרור קשורה למגבלה ביכולת להשיג את המודיעין הטקטי הנדרש רק

אל"מ (מיל.) גבי סיבוני הוא חוקר צבאי. סיים דוקטורט במערכות מידע מרחביות.

"המחשת מחיר ההפסד" הוא אחד מדרכי מימושה של אסטרטגיה זו. **אסטרטגיה של הכרעה** – אסטרטגיה המבקשת להכריע את הצד הפלסטיני ולגרום לו לקבל את עמדת ישראל³. השימוש במונח ההכרעה בהקשר האסטרטגי הוא בעייתי ביותר בעיקר משום חוסר היכולת לבטל את הרצון (ואת היכולת) להמשיך ולהפעיל טרור בעוצמות משתנות. **אסטרטגיה אחרת** – זוהי אסטרטגיה המבקשת לנהל את הסכסוך (בשונה מהרצון להתיש או להכריע). אסטרטגיה זו מבקשת ליצור מציאות ביטחונית סבירה.

בחינה של שלוש חלופות אסטרטגיות אלה וניתוחן (גם לנוכח הניסיון ליישם את חלקן – בלי כוונה מראש אלא כתוצאה בפועל) אפשר לזהות את **האסטרטגיה האחרת** כאסטרטגיה המועדפת. זוהי אסטרטגיה המבקשת לנהל את הסכסוך מתוך רצון לספק לדרג המדיני מרחב וחופש פעולה רב ככל האפשר. לפיכך יש לחדול מלבקש מהדרג הצבאי הכרעה אסטרטגית. קבלתה של אסטרטגיה זו משפיעה ישירות על התפיסה המבצעית, על תפיסת הפעלת הכוח ותכליתו ועל שיטות הלחימה הטקטיות. מכאן אפשר להמשיך ולבחון את ההישגים הטקטיים הרלוונטיים תוך ביצוע אבחנה בין סוגים שונים של הישגים טקטיים: הישג טקטי התורם לכישלון אסטרטגי (ומהצד הפלסטיני תורם להישג אסטרטגי); או הישג טקטי התורם להשגת הישגים אסטרטגיים לטווח ארוך. על התפיסה המבצעית האופטימלית לאתר גישה שתאפשר לממש רק הישגים טקטיים התורמים להישג האסטרטגי הנדרש. לכן דרישת היסוד הראשונה במעלה היא, שכל ההישגים הטקטיים יתרמו להשגת הישגים אסטרטגיים לטווח הארוך. לכן תמיד

ראוי לאפיין ולהגדיר משימות מבצעיות-טקטיות תוך בחינת השאלה, האם המשימה הטקטית המוגדרת תורמת להשגת הישגים אסטרטגיים לטווח הארוך.

חלופות לדרכי פעולה מבצעיות

כאמור, המאמר מנתח שתי חלופות מבצעיות: (א) **לחימה מנגד** – זוהי גישה החותרת להפעלת אמצעי לחימה מנגד כדי לממש שליטה מרחוק מוחלטת (או שואפת למוחלטת) במרחב המבצעים תוך איתור פתרונות לפגיעה מרבית בגורמי טרור, באמצעים טכנולוגיים מתקדמים. לגישה זו יתרון חשוב בכל הנוגע ליכולת לפעול

יכולת ההרתעה של הפעלת אש מנגד פחותה מהותית מזו של המגע הישיר.

היכולת המבצעית לפעול ולהיות נוכח בחלקים גדולים של השטח תוך ביצוע מבצעים "מסוערבים" מאפשרת ליצור אפקט הרתעתי רב יותר מזה שיוצרת הפעלת האש מנגד.

במרחבים שאי-אפשר להפעיל בהם כוחות קרקע בהיקף רחב. לחימה מנגד היא גישה החותרת להשיג את מרב המטרות הטקטיות מרחוק ובצורה "סטרילית" ככל האפשר. עם מרכיביה של גישה מבצעית זו נמנים: ביצוע הכלה מרחוק של מרחב בשטח בנוי או אחר כדי למנוע תנועה של גורמים עוינים ממנו

ואליו; מניעה של ירי תלול מסלול; פגיעה סלקטיבית וקטלנית בכל מטרה נבחרת במרחב וגרימת נזק סביבתי מזערי; הפעלת כוחות מהאוויר או מהקרקע (מחוץ לשטח) אל מרחב המבצע תוך מזעור מגע ישיר עם גורמי טרור. התפיסה המבצעית של גישה זו שואפת לממש שליטה מרחוק תוך שימוש באמצעים טכנולוגיים. התפקיד המיועד לכוחות הקרקע הוא לתמוך בפעילות הלחימה מנגד כדי לאפשר יירוט חשודים וגורמי טרור וביצוע סיור חרש להשגת מודיעין.

הפעלתה של גישת לחימה זו מבטיחה הישגים מבצעיים טקטיים בחלק ניכר של האירועים. ואולם לגישה זו יש מגבלות אחדות:

משך חיי העדיפות הטכנולוגית – העדיפות הטכנולוגית לעומת הפלסטינים היא עצומה, אולם כפי שקורה בכל הצגה של מערכת נשק מתוחכמת וחדשה בשדה הקרב, ולאחר תקופת הסתגלות, מאתרים הפלסטינים נקודות תורפה, המאפשרות להם להקטין, ולו במידה מזערית, את האפקטיביות של מערכות אלה. תהליך זה של איתור נקודות תורפה והצלחה במקרים בודדים לסכל הפעלת נשק מדויק נתפסים כניצחון גדול ויוצרים מוטיבציה גבוהה להמשך ההתנגדות (ראו את השמיכות במחנה הפליטים ג'בליה מול תחכום המערכות הטכנולוגיות).

האדרת ההתנגדות – השימוש במערכות הנשק המתוחכמות במסיביות רבה כל-כך יוצר מצע להאדרה של האבן ביד הילדים מול המסוק, והמטען המאולתר מול המטוס. יש לשאול, האם הפעלה מסיבית של טכנולוגיה, המנצחת ברוב המפגשים הטקטיים, מובילה גם להישגים אסטרטגיים בטווח הארוך.

פגיעה סביבתית – אמנם נפגעים גורמי טרור רבים, אולם במקרים רבים במחיר פגיעה סביבתית ובכלל זה פגיעה בעוברי אורח.

מוגבלת מימוש מבצעים לא קטלניים – יש צורך לייצר ספיקת מבצעים קבועה ורבה, המטפלת ברבדים שונים של גורמי הטרור (לא כל הגורמים הם "בכירים" שבעבורם יש להפעיל מבצע של פגיעה מרחוק). יש צורך רצוף להשיג מודיעין גם מדרגי ביצוע נמוכים בהיררכיה של התארגנות הטרור. לדוגמה, הצורך לעצור דרושים לחקירה. ברור שאין להפעיל אש כנגד דרושים לחקירה. ריכוז המאמץ בהפעלת אמצעים מנגד יקשה להשיג מודיעין כזה.

היכרות בלתי אמצעית עם השטח – ההיכרות עם השטח היא כלי חיוני בטיפול בגורמי הטרור והגריילה. הסתמכות על הכרת השטח באמצעות מערך סנסורים מתוחכם ודק אבחנה ככל שיהיה, לא יאפשר את ההיכרות האינטימית עם שטח המבצעים.

החלופה השנייה היא חתירה **למגע ישיר ובלתי אמצעי** – גישה החותרת למגע קרבי ישיר עם גורמי הטרור תוך שימוש בעליונות הטכנולוגית כמרכיב בהשגת מודיעין מדויק והפתעה מרבית. לחימה מנגד תופעל במידת הצורך רק כדי לתמוך בלחימה הישירה – תפקיד כוחות האוויר יהיה לתמוך את פעילות הלחימה הקרקעית. מרכיביה של גישה מבצעית זו הם: עליונות מבצעית מתמדת במרחב המבצעים והיכרות בלתי אמצעית עם השטח; מאמץ יעיל של איסוף קרבי כגורם המשפיע באופן מכריע על האפקטיביות המבצעית; הפעלת אש מדויקת מקרוב במגע בלתי אמצעי עם השטח; רצף מבצעים ומעצרים לפגיעה בגורמי טרור תוך מימוש פעילות חשאית

ויצירת הפתעה מקומית ונוק סביבתי מזערי. השימוש ביכולות הטכנולוגיות מאפשר להשיג מודיעין מדויק ולהגביר את היעילות המבצעית של הכוחות. שימוש באש מנגד ייעשה כשאין חלופה מבצעית אחרת לאיום ממשי ומידי.

הרעיון המונח בבסיס הגישה הזאת נוגע לשלושה מרכיבי פעולה מבצעיים:

א. הוצאת היריב משיווי משקל בשטח שלו – למגע הבלתי אמצעי עם גורמי הטרור במרחב שבו הם פועלים, ליכולת לפעול חרש, להגיע לכל נקודה, לבצע מעצר, לפגוע במחבלים בהפתעה יש תוצאות שהשפעתן מצטברת לטווח הארוך. השפעה זו משמעה – הן אפקטיביות ברמה הטקטית המידית הן הצטברות לכלל רצף התורם להשגת היעד האסטרטגי לטווח הארוך. מימוש יכולת מבצעית זו מחייב שימוש במגוון רחב של טכנולוגיות כדי להשיג עליונות מודיעינית ויכולת לממש הפתעה בכל מפגש. ועם זאת, ברור שיייתכנו מצבים שבהם לא תהיה אפשרות אלא להפעיל אש מדויקת מנגד. ואולם הפעלה זו היא בבחינת היוצא מן הכלל. ניהול המבצעים הוא ניהול קרקעי מובהק.

ב. חתירה להצגה תודעתית של מערכת סימטרית – הרצון להקטין ככל האפשר

את יכולת היריב ליצור חוסר סימטריה, כלומר למנוע ממנו את ההישג של להיות הגורם ה"חלש" חסר הטכנולוגיה והיכולות המשוכללות. קיבוע תחושה של פעולה על אותו המגרש תתרום בטווח הארוך להקטנה של עוצמת האגדה הפלסטינית של מעטים וחלשים (הפלסטינים) מול רבים וחזקים (הישראלים).

ג. מרכיב יכולת הפעלה של אמצעים מנגד – שמירת חופש הפעולה של מפקד כוחות הקרקע להפעיל אמצעי לחימה ואש מנגד. שימור יכולת זו מאפשר לפגוע במרחבים שאי-אפשר להפעיל בהם כוחות, או לפעול באילוצי זמן שאינו מאפשר לבצע פעולה קרקעית ישירה. ראוי שלמפקד כוחות הקרקע תהיה יכולת פיקוד ושליטה כוללת, כדי שיוכל להפעיל את מגוון היכולות המבצעיות שיינתנו לו.

שתי תפיסות מבצעיות אלה שונות בשלושה מאפיינים עיקריים:

א. שוני בתמהיל המבצעי – בחלופת הלחימה מנגד מודגש מיצוי יכולת הפגיעה מנגד תוך מזעור החיכוך הנגרם ממגע ישיר. לעומת זאת, בחלופת המגע הישיר יש עדיפות להפעלת כוחות ככל שהדבר מתאפשר מבחינה מבצעית; ורק במקרים שאי-אפשר להשיג תוצאה איכותית במחיר סיכון סביר, יפעילו אמצעים מנגד, למשל למנוע פעולת טרור צפויה האמורה לצאת ממרחב שאי-אפשר לפעול בו למגע ישיר מידי.

ב. שוני בדפוס הפיקוד – שיטת הפיקוד היא מרכיב ליבה בכל חלופה מבצעית. התפיסה הפיקודית של הפעלת אמצעי לחימה מנגד נוגעת ליכולת לספק למפקדים מצע טכנולוגי, כך שמידע רב

ולמנוע ממנו את ההישג של להיות הגורם ה"חלש", חסר הטכנולוגיה והיכולות המשוכללות;

■ **מיצוי אפקט ההרתעה** – מימוש היכולת המבצעית לפעול ולהיות נוכח בחלקים גדולים של השטח לבצע פעולות של מסתערבים ומבצעים אחרים מאפשרים ליצור אפקט הרתעתי רב.

■ **חתימה למיצוי טכנולוגי** – הפעלה של טכנולוגיות כמרכיב תומך ולא כמרכיב ליבה בלחימה. הפעלה זו תביא לידי מיצוי העדיפות הטכנולוגית מול גורמי טרור ולא תאיץ את שחיקתה של העליונות הזאת;

■ **התמהיל המבצעי** – שימור תמהיל מבצעי רצוי בין יכולות המגע הישיר ליכולות הלחימה מנגד, המאפשר חופש פעולה למפקד הקרקעי להפעיל אמצעי לחימה ואש מנגד ככל שנודרש.

סיכום

אתגר הלחימה בטרור דורש חשיבה מתמדת לאיתור גישות מבצעיות המשרתות את הצורך לצמצם את הטרור תוך תרומה ליעדים האסטרטגיים של המדינה לטווח הארוך. ייתכנו מקרים רבים שהלחימה מנגד תהייה החלופה המבצעית העיקרית (כמו מה שנעשה בעזה, או להבדיל בלבנון). במקרים כאלה מוגבלת ביותר היכולת להשיג הישגים משמעותיים. כדי לאפשר מימוש יכולות מבצעיות שיתבססו על המגע הישיר יש ליצור מגוון יכולות פיקוד ושליטה, לפתח אמצעים, ולהכשיר את היחידות המבצעיות ואת מפקדיהן. תנאי חיוני לכך הוא לבנות מצע ללחימה משולבת בין כל זרועות הצבא ולממש שיח מבצעי משותף. תנאים אלה עשויים להיווצר באמצעות ראייה רחבה

הישירה והבלתי אמצעית יש פוטנציאל גדול יותר משיש לגישת הלחימה מנגד.

בגישה זו מתאפשר מיצוי תמהיל מורכב של יכולות מבצעיות לכדי השגת תוצרים אפקטיביים בלחימה בטרור ובגרילה תוך שימור היתרונות האלה:

■ **זפוסה הפיקוד** – שימור יכולות פיקוד ישירות ובלתי אמצעיות תוך ההבנה שלמפקד יחידות הקרקע יש ההבנה הטובה ביותר של תמונת המצב המבצעית;

■ **פגיעה סביבתית** – הקטנה יחסית של הפגיעה הסביבתית הן מטעמי מוסר והן בשל התועלת שבכך – המוטיבציה

אין לצפות שגישת הלחימה מנגד תיתן מענה שלם לטרור, גם אם זו נתמכת בסיוע, במינון משתנה, מכוחות קרקע.

לטרור עולה כשנפגעים חפים מפשע;

■ **מבצעים לא קטלניים** – שימור היכולת לעצור אנשים כדי להשיג מודיעין והיכולת לפגוע בגורמים זוטרים המעורבים בטרור;

■ **היכרות עם השטח** – שימור היכרות אינטימית של מספר רב של מפקדים ויחידות עם שטח המבצעים;

■ **הוצאת היריב משינוי משקל** – למימוש מגע בלתי אמצעי עם גורמי הטרור במרחב שבו הם פועלים תוך שימור היכולת לפעול חרש, יש משקל רב בהשגת תוצאות שהשפעתן מצטברת לאורך זמן;

■ **תודעה של מערכת סימטרית** – הקטנה של יכולת היריב ליצור חוסר סימטריה

ואיכותי יעמוד לפנייהם. הפיקוד המבצעי מתרחש מרחוק, ובמקרים רבים השאיפה בחלופה זו היא להעביר את הפיקוד המבצעי למוקדים טכנולוגיים מרוחקים. הפיקוד הקרקעי הישיר בחלופה זו הוא כלי התומך בהפעלת האש מנגד. לעומת זאת, הפיקוד בחלופה המבצעית של **המגע הישיר** הוא פיקוד ישיר ובלתי אמצעי של מפקד כוחות הקרקע על מרחב המבצעים. שאר גורמי הפעלת האש כפופים לפיקודו ותומכים בתהליכי הפיקוד והשליטה שלו.

ג. **שוני בהשגת הרתעה** – יכולת ההרתעה של הפעלת אש מנגד פחותה מהותית מזו של המגע הישיר. היכולת המבצעית לפעול ולהיות נוכח בחלקים גדולים של השטח תוך ביצוע מבצעים "מסוערבים" ומבצעים אחרים מאפשרת ליצור אפקט הרתעתי רב יותר מזה שיוצרת הפעלת האש מנגד. יתרה מזו, סביר להניח, כאמור, שככל שיארך הזמן שבו שיטת המבצעים העיקרית תהיה ירי מנגד, יתקיים תהליך של הסתגלות של גורמי הטרור לשיטה זו ותיחלש ההרתעה.

המענה המבצעי המוצע

כדי לאתר את החלופה המבצעית המיטבית יש לבחון את התאמתה של כל גישה למטרות המבצעיות שהוגדרו ולהישגים שהושגו. הגישות המבצעיות צריכות לתת מענה הן לצורך האסטרטגי והן לצורך הטקטי. היכולת לממש גישה מבצעית כוללת במרחב היא חיונית. הגישה הרצויה חייבת למנוע מצב של השגת הישגים טקטיים שיתרמו לכישלון אסטרטגי (ומבחינת הפלסטטינים – להישג אסטרטגי) ולקבע הישגים טקטיים התורמים להשגת הישגים אסטרטגיים לטווח הארוך. **לגישת הלחימה**

ישראל לטווח הארוך מוטלת בספק. גישת הלחימה שהוצגה לעיל מבוססת על החתירה למגע ישיר בכל מקום שהדבר מתאפשר. יש לבחון את השפעתה של הגישה הזאת על תהליכי בניין הכוח בהקשרים רחבים, כגון: בחינת התאמת הגישה המבצעית לנוכח מקומו של איום המעגל הפנימי (הטרור והגרילה) אל מול איומי מעגלי העימות האחרים; בחינת התפיסה המבצעית לנוכח מגבלות המשאבים הלאומיים העומדים לרשות המאמץ הביטחוני ולאור הצורך לשמור על הפער הטכנולוגי כמכפיל כוח המאפשר לחסוך משאבים אל מול הרצון למנוע שחיקה מהירה של יכולות אלה. רק אם נשכיל לפתח תפיסות לחימה מאוזנות תוך כדי בחינה מתמדת של האפקטיביות המבצעית שלהן, יהיה אפשר למצוא יכולות הלחימה בטרור תוך חתירה לצמצום למידה סבירה.

הערות

1. דוד עברי, האם המלחמה המודרנית ניתנת להכרעה בכוח אווירי בלבד, מכון פישר למחקר אסטרטגי אווירי וחלל, קובץ מאמרים, פרסום מספר 26, 2005.
2. ראה יהושפט הרכבי, **מלחמה ואסטרטגיה**, צה"ל-מערכות", משרד הבטחון-ההוצאה לאור, תל אביב: 1990 ע' 126 שם
3. שם

תפיסות לחימה המתמקדות ביכולת לפגוע במטרות מרחוק אינן משרתות, בפני עצמן, את הצרכים המבצעיים הכוללים. אין לצפות שגישת הלחימה מנגד תיתן מענה שלם לטרור, גם אם זו נתמכת בסיוע במינן משתנה מכוחות קרקע. המשך פעילות הטרור וירי תלול מסלול מעזה מוכיח טענה זו היטב. מן הראוי אפוא לבחון מהו התמהיל הכולל הנכון בלחימה, ולהימנע מלהטות את משאבי בניין הכוח של צה"ל לאמצעים

ותמיכה של המאמץ הטכנולוגי כחלק מהגישה המבצעית ולא מתוך השתעבדות לטכנולוגיה. אפשר לגבש תפיסת לחימה ממוקדת שעקרונותיה הם:

■ חתירה למגע ישיר במרחב הלחימה של גורמי הטרור תוך בניית היכולת לבצע מגע ישיר באמצעות יחידות מיוחדות ומיומנות ושימור דרגות חופש לביצוע מבצעים מיוחדים בהתראות קצרות מאוד.

מן הראוי להימנע מלהטות את משאבי בניין הכוח של צה"ל לאמצעים שהאפקטיביות הכוללת שלהם ותרומתם להשגת המטרות האסטרטגיות של מדינת ישראל לטווח הארוך מוטלת בספק

שהאפקטיביות הכוללת שלהם ותרומתם להשגת המטרות האסטרטגיות של מדינת

- מימוש מאמץ התקפי מתמשך בכל המרחב יחד עם שימור דרגות החופש של צה"ל בכל המרחב וביצוע פעולות רבות לא קטלניות;
- מיקוד יכולת מודיעינית לפי הנדרש בפעילות מגע ישיר וחתירה לשיפור המודיעין הקרבי הנוצר על ידי גורמים הפועלים במגע ישיר ומתוך הבנה שמודיעין איכותי משמש מצע לפעילות מבצעית איכותית.